

Gediminas Mesonis

2006-10-28

1. Kokią Lietuvą norėtumėte matyti po šimto metų? Kokie visuomeninės raidos principai (ar įstatymai) galėtų padėti to siekti?

Tai užduotis su aibe nežinomųjų ir kintamųjų. Tikiu, tiksliau kalbant, labai noriu tikėti, kad Lietuva bus ir po šimto metų. Prielaidos išlikti yra, nors, kaip visuomet, mūsų valstybės geopolitinė padėtis yra ganėtinai komplikauta.

Šiandien lyg ir turime draugų bei tam tikrų saugumo garantijų, tačiau pasaulio geopolitikos raidą tyrinėjantys institutai sutartinai teigia, kad po 20-40 metų JAV praras pasaulio lyderio pozicijas, jas užleisdama kad ir Kinijai.

Tad JAV įtaka pasaulyje, taip pat Europoje, gali mažėti, tuo pačiu sudarydama prielaidų vėl kilti klausimų dėl mūsų išlikimo. Šiandien Europoje nėra jėgos, galinčios garantuoti Lietuvos valstybės išlikimą, ir tokios jėgos atsiradimas ateityje - tik regimybė.

Nedvejodami galime teigti, jeigu valstybė išliks, bus ir ekonominė gerovė, ir visa kita. Jeigu ne, tuomet vėl teks kovoti ir laukti naujų vasario 16-ųjų ir kovo 11-ųjų. Akivaizdu, kad daugeliui pasaulio procesų negalime turėti įtakos, tačiau rengtis būsimiems iššūkiams - būtina. O tas pasirengimas - tai išsilavinusios, intelektualios Lietuvos visuomenės kūrimas. Galbūt tokia visuomenė sugebės rasti modus vivendi su būsimaisiais geopolitiniais iššūkiams.

2. Ar jaučiatės esąs Lietuvos bendruomenės narys? Ar galėtumėte su pasididžiavimu išarti - "Aš esu lietuvis ir tuo labai didžiuojuosi" ir kodėl?

Vien jau šio klausimo egzistavimas liudija didelę nacionalinio identiteto krizę. Negi klausimų autoriai tikisi iš anketos dalyvių neigiamo atsakymo? Ar toks klausimas būtų natūralus italui, lenkui, prancūzui, angliui? Minėtos tautos žino, kas jos yra, kur jų nacionalinio orumo šaltinis. Tėvų, tėvynės, tautybės nepasirinksi, todėl juos visus reikia gerbti.

4. Ar Jus tenkina Lietuvos valstybės švietimo politika? Kas joje, Jūsų nuomone, keistina?

Švietimo politika tokia daugiaplanė problema, jog kalbėti apibendrintai būtų labai mėgėjiška. Tačiau kai kurias pastabas dėl aukštojo mokslo galima išsakyti.

Nesu tas, kuris švietimo politiką mato tamsiame fone. Esu visiškai tikras, kad deginti lietuviškų diplomų nėra pagrindo, nebent gyventum mitų apie tobulą pasaulį ir netobulą Lietuvą valdose. Aplankęs įvairiausių pasaulio šalių universitetus galiu pasakyti, kad tikrai ne šventieji puodus lipdo ir kad mūsų universitetai yra lygiaverčiai partneriai ir dėstytojų kvalifikacija, ir studentų gebėjimais. Žinoma, nereikia užmiršti, kad atsilikti nesunku, todėl būtina nuolat stengtis siekti pozityvių studijų ir mokslo permainų.

Visiems žinoma banali tiesa, kad tik išsilavinusi visuomenė gali priimti sudėtingus laiko iššūkius. Mykolo Romerio universiteto garbės daktaras, Pasaulio universitetų asociacijos prezidentas prof. Goolamui Mohamedbhai kalbėjo dar kategoriškiau teigdamas, kad "be universitetų yra negalima didesnė mokslo ir visuomenės pažanga". Tai lyg ir savaimė suprantamos tiesos, bet Lietuvoje jos nuolat revizuojamos. Todėl mums jau nebe naujiena nuolat girdėti, kad Lietuvoje per daug žmonių su aukštuoju išsilavinimu. Atvirai pasakyčiau, kad tokias kalbas būtų galima paaiškinti tik arba visiškai ir baisia nekompetencija, arba piktavališkumu, tiesiog nacionaliniu kenkimu. Suprantama, kodėl po sukilimų carai uždarė Vilniaus universitetą, kuris buvo valstybės idėjos skleidėjas ir potencialių valstybės vadovų kalvė. Suprantama, kad tarpukario Lietuvoje didelis skurdas ribojo galimybes siekti mokslų (nors tuo laiku ir buvo padaryta milžiniška pažanga švietimo srityje). Nesunkiai atpažįstamas ir savanaudiškas interesas prof. Terry D.Clarko vienam žurnalui išsakytame teiginyje, kad "pas jus per daug universitetų ir per daug studentų", mat neturėdamas galimybes studijuoti Lietuvoje, jaunimas būtų priverstas vykti studijuoti, tarkime, kad ir į prof. Terry D.Clarko tėvynę...

Tačiau aš atsisakau suprasti nepriklausomos Lietuvos pareigūną, kuris teigia, kad išsilavinusių žmonių Lietuvoje per daug ir kad mes rengiame kvalifikuotus specialistus užsieniui. Paradoksalu, bet yra atvirkščiai. Neteko girdėti apie masinį lituanistų, istorikų, teisininkų, ekonomistų ar sociologų emigravimą (medikų ir informatikų specifika yra tokia, kad net Švedija susiduria su šios srities specialistų išvykimu). Bet visi žinome apie tinkuotojų, baldininkų, suvirintojų, vairuotojų, auklių (t.y. asmenų be aukštojo išsilavinimo) emigraciją. Galiu klausti tik retoriškai: kokiais argumentais galima sulaikyti jaunuolį, baigusį vidurinę mokyklą, jeigu jis aiškiai žinos, kad

Lietuvoje aukštasis mokslas jam neprieinamas? Neturėkime iliuzijų, kad kvotomis ar kitais būdais ribodami galimybę siekti išsimokslinimo Lietuvoje, priversime jauną žmogų atsisakyti savo siekių. Priešingai, jie to sieks, tik jau Londone, Dubline, Vašingtone ar net kaimyninėje Varšuvoje, tačiau tai darys nekęsdami Tėvynės, kuri nesuteikė galimybės siekti norimo išsilavinimo.

Ir dar vienas problemos aspektas. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 41 straipsnio trečia dalis numato, kad "aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus. Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas". Taigi numatomas tik vienas apribojimas siekiant aukštojo mokslo - gebėjimai, o gerai besimokantiems garantuojamos net nemokamos studijos. Todėl teiginiai "per daug studentų Lietuvoje", "reikia riboti studijuojančių aukštosiose mokyklose studentų skaičių" yra antikonstituciniai. Konstitucija - aukščiausiosios juridinės galios teisės aktas - numato, kad studentų Lietuvoje gali būti tiek, kiek yra sugebančių ir norinčių jais būti.

5. Kokių permainų Lietuvos valstybės strategijoje reikėtų pageidauti, norint susigrąžinti masiškai į Vakarus emigruojančią jaunąją Lietuvą?

Akivaizdu, kad emigracija yra daugiaplanė problema. Kalbėsiu tik vienu aspektu. Manychiau, kad visuomenės masinės informavimo priemonės galėtų ir turėtų vykdyti agresyvią propagandą (nuo trumpų reklaminių klipų iki teminių laidų), kurioje būtų akcentuojama ne emigracijos žala Lietuvos valstybei (nes tai yra neaktuali potencialiam emigrantui), o sudėtingas emigranto likimas, sunkumai, su kuriais jis susiduria, ir tos tariamos sėkmės, kurios jo laukia. Šiuo metu situacija visiškai priešinga.

Tarkime, kokia nors televizijos laida apie stilių ar gyvenimo būdą suranda iševį Londone, kuriam pavyko įsidarbinti banke, ir visą valandą pasakoja apie jo "sėkmės formulę". Ir ką mes matome? Kad tas vaikinys dirba 16 valandų per dieną, neturi asmeninio gyvenimo, gyvena nuomojamame dviejų kambarių bute, o per trumpą pietų pertrauką spėja suvalgyti tik salotų. Patrauklu? Po tokių pasakojimų visuomenėje formuojasi du fantasmagoriniai paklydimai. Pirmasis įtikina, kad nupasakotoji istorija yra neįtikima sėkmė. Antrasis, kad net ir ši "sėkmė" yra pasiekama kiekvienam išvykusiajam. Akivaizdu, kad komercinė žiniasklaida menkai suinteresuota paneiginti tokius mitus. Tačiau kodėl Nacionalinė televizija ir radijas neskiria tam pakankamai dėmesio?

6. Lietuva dažnai įvardijama kaip šalis, pirmaujanti pagal savižudybių skaičių. Kodėl taip yra ir ką daryti, kad būtų kitaip?

Ar mes jaustumės laimingesni ir nusiramintume, jeigu paaiškėtų, kad Vengrija (visai neseniai taip ir buvo) ar Baltarusija mus aplenkė šiose "varžybose"? Savižudybės problema žiniasklaidą domina dėl šios vadinamosios lyderystės sensacingumo. Priežasčių niekas neieško ir sprendimų nesiuo... O juk pirmiausia reikėtų bent jau pradėti kalbėti apie priežastis ir kaip jas šalinti.

7. Ar Jus tenkina tai, kaip Lietuva suvokia ir pateikia save žiniasklaidoje ir televizijoje?

Pirmiausia į akis krinta savivokos netolygumas: viskas gerai arba viskas katastrofiškai blogai. Realiai egzistuojanti istorinės savivokos krizė su visomis jos metamorfozėmis akivaizdi ir žiniasklaidoje. Todėl visai nesunku per vieną vakarą iš tos pačios televizijos išgirsti pareiškimų, kad "Lietuva yra buvusi sovietinė respublika" ir čia pat sužinoti, kad "naujų eksponatų gavo rezistencijos muziejus". Šios ir kitos metamorfozės žiniasklaidoje kuria ir vidinių prieštaravimų draskomą visuomeninę sąmonę, kuriai būdingas kontrastiškas valstybėje ir pasaulyje vykstančių procesų suvokimas. Tokios savivokos rezultatas yra nepagrįstas savęs sumenkinimas arba nepagrįstas išaukštinimas. Bet kuriuo atveju tai reiškia objektyvumo stygių. Net nežinau, ko čia daugiau - nežinojimo ar nepadorumo. Matyt, esama ir vieno, ir kito.

8. Kokios lietuvių nacionalinės savybės Jums atrodo gražiausios, o kokios ne? Lietuvos žmonių moralė, sąmoningumas ir patriotizmas: diagnozė ir perspektyvos.

Nemažai teigiamų lietuvių bruožų jau yra minėję kiti žmonės, atsakydami į šios anketos klausimus. Tad jų neminėsiu. Mūsų visuomenėje nepaprastai silpnas istoriškumo jausmas, todėl žmonėms trūksta savęs, kaip istorinio proceso dalies, identifikavimo. Tai sąlygoja ir silpną patriotizmo bei nacionalinio sąmoningumo jausmą. Nors mes jau gyvename šešioliktuosius nepriklausomos Lietuvos metus, tačiau daugeliui nebeaišku, kokia epocha buvo iki 1990 m. Kovo 11- osios.

Mes visuomeniniame lygmenyje niekaip negalime surasti vieningo savo istorijos traktavimo. Ko norėti iš paprasto gyventojų, jeigu kultūros paveldo specialistai, turintys tai patvirtinančius diplomus, su jais gina

sovietines žvaigždes ant Kauno tilto arba sovietinio kareivio paminklą ant Žaliojo tilto Vilniuje. Neva tai esąs kažkoks Lietuvos (!) kultūros paveldas, turintis išliekamąją vertę. Kas žino, ar tik šie paminklosaugininkai negintų ir generalgubernatoriaus Muravjovo ir Jakaterinos II paminklą, kaip kultūros paveldo Vilniuje, jei jie būtų išlikę? Bet čia tik menkos detalės didelės savivokos problemoje.

Kita vertus, o kaip formuotis tam istoriškumui? Pavartykite Vasario 16-osios, Kovo 11-osios ar Liepos 6-osios Lietuvos televizijų (ypač komercinių) programų išklotines. Pakartokite eksperimentą su laikraščiais. Daugiausia, ką rasite, tai tik trumpą informaciją apie valstybinius renginius. O kur analizė, kur perspektyvos, kur nuorodos į šiandienos iššūkius valstybei? Tai turi įtakos nacionalinio savisaugos instinkto praradimui su visomis iš to išplaukiančiomis pasekmėmis...

9. Lietuvos kultūros, istorijos ar visuomenės veikėjas, kuris yra Jums autoritetas? Ir kodėl?

Gyvenu ir dirbu tarp autoritetų. Ir istorijoje matau daugybę asmenybių, labai reikšmingų ir vertų paminėti atsakant į šį klausimą. Todėl labai sunku nurodyti vieną konkretų asmenį ir tuo pačiu netiesiogiai tarsi nuvertinti kitą. Bet atsakyti reikia, todėl teigiu, jog didžiausias autoritetas man yra 1990 metų Kovo 11-osios Nepriklausomybės Akto signataras (visi kartu ir kiekvienas atskirai). Vykdydami istorinę misiją, rizikuodami, jie priėmė sprendimus, kurie savo turiniu ir rezultatu yra stebuklas. Kiekvieno (!) mūsų laimėjimai šiandien, kad ir kokie jie reikšmingi būtų, yra tik tos taip dar netolimos Kovo 11-osios pasekmė.

<http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/54643>